

Deres ref.:

Vår ref.:
17-184 HR

Dato:
31.mai 2017

Notat til Kunnskapsdepartementet i forbindelse med plan for de praktisk-estetiske fagene

Musikernes fellesorganisasjon (MFO) er Norges største kunstnerorganisasjon med over 8.400 medlemmer. MFOs medlemmer arbeider innenfor alle deler av kulturlivet; Noen er artister, noen er utøvende musikere i et band, i et ensemble, i en kirke eller i et orkester. Noen er pedagoger eller underviser i musikk eller andre kunstfag i grunnskolen, på videregående skoler, i kulturskolen, ved en høyskole eller et universitet. Noen er låtskrivere eller komponister eller begge deler. Noen danser ballett eller moderne dans, noen jobber med lyd og lys eller gjør andre ting «bak scenen» og noen er musikkterapeuter.

Vi vil i dette notatet legge fram de momenter vi mener er viktige for en god og framtidsrettet utvikling innenfor de praktisk- estetiske fagene. Utgangspunktet er den bestillingen som Stortinget gjorde i forbindelse komiteens tilrådning Innst. 19S (2016-2017) og da spesielt anmodningsvedtak VI:

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med en plan for hvordan de praktisk-estetiske fagene i skolen kan styrkes på kort og lang sikt. Planen må også omhandle rekruttering av kvalifiserte lærere til de praktisk-estetiske fagene.

MFO legger i dette notatet frem flere konkrete forslag. Forslagene vil ha positive effekter hver for seg, men vil selvsagt ha best effekt om de implementeres samlet, gjennom en felles og koordinert plan.

Våre anbefalinger kan deles opp i disse delelementene:

1.0. Krav om relevant kompetanse i undervisningsfag for alle lærere	2
1.1. Kompetansekrav på ungdomsskolen	3
1.2. Kompetansekrav på trinnene 1 til 7	3
2.0. Grunnleggende ferdigheter	4
3.0. Rom- og instrumentsituasjonen	5
4.0. Utdanningsinstitusjonenes rolle i styrkingen av de praktisk-estetiske fagene	5
5.0. Lokal gitt eksamen	6
6.0. Kunstfaglærerløftet - en strategi for fremtidens praktisk-estetiske fag og fremtidens kulturliv	7
6.1. Kunstfagene i grunnskolen	7
6.2. Kommunale kulturskoler	8

6.3. Dyktige og kompetente kunstfaglærere - en forutsetning for vårt framtidige kulturliv.	9
6.4. Kunstfaglærernes kompetanse i grunnskolen i dag	9
6.5. Kulturskolelærernes kompetanse	10
6.7. Bruk kulturskolelærernes kompetanse	10
6.8. Anbefalinger:	11

1.0. Krav om relevant kompetanse i undervisningsfag for alle lærere

Musikernes fellesorganisasjon (MFO) vil ha et utdanningssystem som sikrer at hvert enkelt menneske får realisert sine evner og anlegg, der alle gis samme muligheter til utdanning og læring, uavhengig av bakgrunn og forutsetninger. Som en fagforening som både organiserer lærere innenfor de kunstneriske fagene, men også som Norges største fagforening for kunst- og kulturarbeidere har vi et spesielt fokus på de estetiske fagene i skoleverket.

Vi mener at de estetiske fagene har for liten plass i det norske utdanningsløpet. Vi mener at alle elever må få anledning til å utvikle sine kreative evner med kompetente lærere og tilstrekkelige tidsressurser. Undervisningen i estetiske fag må derfor styrkes, men det må også fokuseres på de estetiske fagenes instrumentelle overføringsverdier, og på hvordan estetiske undervisningsmetoder styrker opplæringen og inkluderingen i alle fag i opplæringen.

Vektleggingen av basisfag og lett målbare resultat, er en stor utfordring for de praktisk-estetiske fagene. Manglende kompetanse hos lærerne i disse fagene gjør det ekstra lett å bagatellisere fagfeltene, siden både opplegg og vurdering ofte vil bære preg av tilfeldige og dårlige løsninger. Det er derfor avgjørende at det kommer kompetansekrav også i disse fagene.

MFO vil at barn og unge skal møte en helhetlig skolehverdag og et mangfold av kulturaktiviteter i sitt oppvekstmiljø, vi vil at barn og unge skal møte ulike kunstarter som grunnlag for egen dannelse og at skolen skal gi rom for elevenes skaperkraft.

I 2004 gjennomførte UNESCO, med professor Anne Bamford som leder, en stor internasjonal undersøkelse på hvilke effekter kunst- og kulturundervisning har på hele grunnopplæringen, på lokalsamfunnet og på elevenes sosiale og personlige utvikling.¹ Det denne undersøkelsen ettertrykkelig slår fast er at god undervisning i kunst og kultur har store positive effekter hos barn og unge i skolen, og i dagens skole er det heldigvis mange lærere med solid kunstfaglig kompetanse. Disse bidrar til økt selvtillit, mindre fravær, og mye bedre lese- og skrive-ferdigheter blant barn og unge gjennom sin undervisning i musikk og andre estetiske fag.

Kun tre av fem lærere som underviser i musikk på grunnskolen har faglig fordypning, mens to av fem har ingen faglig fordypning målt i studiepoeng. Bare en av fire musikk lærere har kompetanse i faget tilsvarende 60 studiepoeng eller mer. De som har fordypning i faget tilsvarende 30-59 og 1-29 studiepoeng, utgjør henholdsvis 19 og 17 prosent av de som underviser i faget.² Dette er meget beklagelig, spesielt når UNESCO-undersøkelsen nå slår fast at dårlig undervisning i kulturfag har en direkte negativ effekt på barns kreativitet og

¹ Bamford, Anne: *The Wow Factor - global research compendium on the impact of the arts in education*, Münster, 2006.

² Lagerstrøm, Moafi og Revold: *Kompetanseprofiler i grunnskolen - Hovedresultater 2013/2014*, SSB-Oslo 2014.

selvtillit. Ikke bare er det sløsing med tid og penger å sette ufaglærte lærere til å undervise i kulturfag, det er også ødeleggende for barna. Barn og unge som får en negativ opplevelse med kulturundervisningen får ødelagt sin kreativitet og selvtillit, og trivselen på skolen blir mindre.

For oss er det en selvfølge at den som skal være lærer i et fag må ha inngående kompetanse i dette faget. Og som utallige forskningsrapporter viser så er lærerens kompetanse en av de viktigste - om ikke den viktigste - innsatsfaktoren for å kunne gi god læring og høyt læringsutbytte.

1.1. Kompetansekrav på ungdomsskolen

Vi var enige i, og glade for, at det ble innført kompetansekrav for å kunne undervise i alle fag på ungdomsskolen. Dette var et ypperlig grep som helt klart vil øke kvaliteten i undervisningen. Men vi vil hevde at de samme kravene til kompetanse må gjøres gjeldende for alle fag i ungdomsskolen, og selvfølgelig også da for de estetiske fagene.

Og vi vil meget sterkt advare departementet mot å videreføre ordningen med forskjellige kompetansekrav for forskjellige fag. En sortering av fagene i viktige og mindre viktige fag er uheldig, og vil ikke gi de nødvendige signalene om at fag og fagkompetanse er prioritert. Vi trenger en skole der kompetanse og kunnskap settes så høyt som mulig. Dette gjør vi ikke ved å skape A- og B-fag.

- ***Vi vil derfor anbefale at det i planen for å styrke de praktiske og estetiske fagene skal være et krav om 60 studiepoeng for å undervise på alle fag på ungdomstrinnet.***

1.2. Kompetansekrav på trinnene 1 til 7

MFO vil sterkt anbefale at det innføres kompetanse krav i alle fag, også for årstrinnene første til syvende. Dersom elevene ikke får relevant og kompetent undervisning i alle fag i barneskolen, vil de ikke få det grunnlaget de trenger for å kunne nyttiggjøre seg kompetent undervisning på forventet nivå på ungdomstrinnet.

Som blant annet professor Anne Bamford har vist i sin rapport om kunst og kultur i norsk skole så har vi ”har hausset opp PISA-undersøkelsene som den eneste sannhet. Rangeringen brukes som argument for å kutte i kunst- og kulturfag i skolen. Faglærere forsvinner, kompetansen blir borte. Å gi åtteåringer en lærer som ikke kan synge og som aldri har danset et eneste trinn, er skandaløst”³.

Bamfords observasjoner og kritikk bør få konsekvenser for hvordan vi prioriterer i norsk skolepolitikk. Vi bør ha mer, ikke mindre kultur i skolen. Ikke bare av kjærlighet og omsorg for elevene og kulturen, men for å forbedre resultatene. All forskning sier at læringseffekten blir svekket hvis kunst- og kulturdimensjonen forsvinner fra undervisningen. Kultur er ikke bare kos, det er et særs godt pedagogisk verktøy.

- ***Vi vil derfor anbefale at det i planen for å styrke de praktiske og estetiske fagene skal være kompetansekrav om 30 studiepoeng for å undervise i alle fag på trinnene en til syv.***

I arbeidet med fornying av fag i grunnskolen, må det vurderes å integrere praktiske og estetiske element og kreativ metodikk på en mer målrettet måte enn tidligere. Erfaringene elevene får her, vil være avgjørende for senere valg av fag og interesseområde.

³ Bamford, Anne: *Arts and culturale education in Norway 2010/2011*, Stavanger 2012.

2.0. Grunnleggende ferdigheter

Etter vårt syn må sosial, estetisk og kulturell kompetanse, og læringsstrategier og motivasjon inn som nye momenter i definisjonen av *grunnleggende ferdigheter*, dersom ungdommen skal kunne møte dagens og morgendagens arbeidsliv med nødvendig kompetanse og problemløsningsevne. Dette er ferdigheter som er avgjørende for de praktiske og estetiske fagene, men også for andre fag og for en helhetlig overbygning for hele utdanningsløpet og for hele skolesektoren.

Med sosial, estetisk og kulturell kompetanse vil elevenes kommunikative kompetanse styrkes, likedan den interkulturelle forståelsen og evnen til å etablere personlige relasjoner. Av andre ferdigheter som vil styrkes er innovasjonsevnen, evnen til å møte kompleksiteten, det å forholde seg kreativt til sine omgivelser, den emosjonelle intelligensen og evnen til selvinnsikt. I det hele tatt; metakompetanse. I DeSeCo⁴ defineres kompetanse bl.a. som ”evnen til å mestre en kompleks utfordring eller utføre en kompleks aktivitet eller oppgave”. Læringsprosessene innen kunstneriske prosesser bidrar i vesentlig grad til dette.

Å lære å lære innebærer evne til å søke og organisere sin egen læring, enten individuelt eller i gruppe. Strategier for læring og motivasjon, samt kjennskap til metoder og muligheter, er derfor helt vesentlige evner å oppøve.

Utviklingen i ungdoms lesekompetanse går i retning av et utvidet *literacy*-begrep, eller *multimodalitet*, der alle typer språk- og symbolsystemer tas i bruk i ulike sammenhenger. Det å kunne ta i bruk flere symbolspråk på en kvalifisert måte, som kroppsspråk, visuelle-, auditive- og bevegelsesuttrykk, vet vi i dag styrker både kognitiv, emosjonell og motorisk utvikling hos unge.

Å danne relasjoner er viktige for selvoppfatning og identitet, og for å finne sosial mening. Intet menneske kan leve et meningsfylt liv uten i sosial interaksjon med andre mennesker. Det er i den forbindelse viktig i et demokratisk samfunn at individer kan danne og delta i sammensatte og komplekse sosiale grupper.

Kompetanser er i flere kontekster sett på som egenskaper ved det enkelte individet. Men kompetanser kan heller ikke ses på som uavhengige av situasjonen. Tilnærmingen er holistisk i den forstand at etikk, verdier, hensikter, begrunnelser og mål knyttes til utfordringen og oppgaven gjennom situasjonen. Både kognitive og ikke-kognitive sider ved utførelsen og gjennomføringa må trekkes inn. Læringsstrategier og motivasjon er kompetanser i denne tradisjonen.

I diskusjonen om kompetanser og grunnleggende ferdigheter ser det ut som om det har vært en avveining mellom to rasjoner; det ene er næringslivets perspektiv, det andre er et bredere sosialt perspektiv. Fra et økonomisk perspektiv er det enkelte individets kompetanse viktig for å øke produktiviteten og konkurranseevnen, utvikle en tilpasningsdyktig og kvalifisert arbeidsstokk, og dessuten bedre mulighetene for innovasjon i en globalisert økonomi. Dagens fem grunnleggende ferdigheter synes å springe ut fra et slikt utgangspunkt. Dette er viktige, men ikke tilstrekkelige, perspektiver.

Ut fra et bredere kunnskapssyn, og i et større sosialt perspektiv, blir kompetansene viktige som redskaper for å øke det enkelte individets forståelse av politiske og kulturelle problemstillinger, muligheten til å delta i sosiale relasjoner og å bidra i demokratiske prosesser. Dessuten for økt sosial rettferdighet og bedre utjevning, og for å styrke menneskers rettigheter og autonomi som motvekt mot økte globale forskjeller i det enkelte individs muligheter. Våre forslag til nye grunnleggende ferdigheter er etter vårt syn et meget godt bidrag til dette bredere kunnskapssynet.

⁴ OECSs prosjekt ”Definition and Selection of Competencies”.

- *I tråd med et bredere og mer helhetlig kunnskapssyn, anbefaler derfor vi at det i planen for en styrking av de praktiske og estetiske fagene innføres disse grunnleggende ferdighetene, i tillegg til dagens fem ferdigheter:*
 - *Læringsstrategier og motivasjon*
 - *Sosial, kulturell og estetisk kompetanse.*

3.0. Rom- og instrumentsituasjonen

God undervisning krever gode rammevilkår. I musikkfaget er det helt avgjørende at rommet det undervises, spilles og øves i er tilpasset denne undervisningen. Dessverre er situasjonen på mange skoler at de akustiske forholdene gjøre vanskelig eller umulig å gi en tilfredsstillende undervisning. Vi i MFO vil derfor anbefale planen inneholder føringer for disse forholdene når skoler skal bygges eller rehabiliteres. Vi vil her peke på Oslo kommune, som i august 2015 vedtok nye kravspesifikasjoner for skoleanlegg.⁵ Der er det vedtatt spesielle krav til musikkrom ved at det er tatt inn at disse skal dokumenteres i henhold til NS 8175 *Lydforhold i bygninger - Lydklasser for ulike bygningstyper* og NS 8178 *Akustiske kriterier for rom og lokaler til musikkutøvelse før overlevering*.

Dette kravet gjør det ikke bare mulig å drive forsvarlig musikkundervisning i skolen regi på dagtid. Ett slikt funksjonskrav vil også bidra til å styrke lokalmiljøet og vil innebære at alle skoler som skal bygges må planlegges slik at de fungerer til kulturformål. Dette vil særlig innebære et stort løft for kor, korps og orkester, som ofte har hatt dårlige vilkår i de eksisterende skolebyggene.

- *For å styrke rammevilkårene for de praktiske og estetiske fagene vil vi anbefale at det i planen sette krav om at både NS 8175 og NS 8178 legges til grunn under nybygg og rehabilitering av skolebygg.*

God musikkundervisning krever gode og tilpassede instrumenter, lydanlegg tilpasset klasseromssituasjonen og annet nødvendig utstyr. I kunst- og håndverksfaget kreves spesialrom og spesialutstyr. I alle de praktisk-estetiske fagene må det finnes utstyr som gjør at læreplanenes mål for undervisningen kan oppfylles på en god og hensiktsmessig måte. Etter MFOs syn bør det utarbeides retningslinjer for hvilke type utstyr og musikkinstrumenter som minimum må finnes på alle skoler, slik at læreplanenes mål faktisk kan oppfylles.

- *For å styrke rammevilkårene for de praktisk-estetiske fagene må det utarbeides retningslinjer for hvilke type utstyr, verktøy og musikkinstrumenter som behøves for å oppfylle læreplanenes mål.*

4.0. Utdanningsinstitusjonenes rolle i styrkingen av de praktisk-estetiske fagene

På kort sikt er det viktig å opprettholde fagmiljøene som tilbyr BA-grader i praktisk-estetiske fag med påbygning av PPU. Her blir det utdannet mange lærere, og en innsnevring av muligheten til å ta PPU vil være svært uheldig og ha umiddelbar negativ effekt. 3-årig utdanning innenfor ett praktisk-estetisk fag vil gi godt grunnlag for å undervise i faget både i skole og kulturskole. I mange kommuner vil det være aktuelt å ansette disse lærerne i delte stillinger, og det bør legges til rette for gode ordninger som

⁵ Skoleanlegg. Funksjonelle krav - standard kravspesifikasjon 2015. Oslo kommune.

gjør dette enkelt å håndtere - til gagn både for skole, kulturskole og frivillig sektor. På sikt må en vurdere om en forbedret og eventuelt 5-årig faglærerutdanning med to skolefag kan være veien å gå.

- ***Det må fortsatt være mulig å søke PPU innenfor de praktisk-estetiske fagene på bakgrunn av en BA-grad.***

Videreutdanningsstrategien «Kompetanse for kvalitet» (KfK) har i svært liten grad fungert for de praktiske og estetiske fagene fordi søkerne til disse videreutdanningstilbudene konsekvent har havnet for langt ned på skoleeiers/-leders prioriteringsliste (bl.a. som følge av de nye kompetansekravene i matte, norsk og engelsk og den politiske oppmerksomheten rundt disse fagene). Søkere til de praktiske og estetiske fagene utgjør den gruppen med lavest innfrielsesgrad i KfK jfr. Utdanningsdirektoratets årlige oversikter. Først for kommende studieår er det et høyere antall søkere til disse fagene som har fått innvilget sine søknader, og da grunnet KDs øremerkede bevilgning på 30 mill. til praktiske og estetiske fag.

- ***Fortsatt økonomisk øremerking til de praktiske og estetiske fagene i KfK er derfor nødvendig for å sikre at flere lærere i disse fagene får tilegnet seg formell kompetanse.***

Etter MFOs vurdering vil verken KfK eller Grunnskolelærerutdanningene bidra i tilstrekkelig grad til lærerkompetanse i praktiske og estetiske fag. Det vil derfor være av stor betydning at kunstutdanningsmiljøene tilbyr PPU i alle kunstfaglige disipliner (musikk, dans, drama, visuelle kunstfag osv.). Dersom disse PPU-utdanningene, som allerede er etablert ved en rekke utdanningsinstitusjoner, rettes inn mot undervisning i det aktuelle kunstfaget både i grunnskole, videregående opplæring og kulturskole, vil de legge grunnlaget for opprettelse av kombinerte stillinger i kommunene. Slik MFO ser det, er kommunene lite flinke til å nyttiggjøre seg den kunstfaglige kompetansen som kulturskolene besitter, ved at de fortsetter å tilby små deltidsstillinger fremfor å etablere større/hele stillinger der lærere kan undervise på tvers av skoleslagene. Nettopp det faktum at kommunene - gjennom kulturskolen - allerede har lærere med kompetanse i praktiske og estetiske fag, bør være et vesentlig argument for både å kunne fastsette og realisere kompetansekrav for undervisning i disse fagene.

- ***Et vesentlig tiltak for å styrke lærerkompetansen i praktiske og estetiske fag vil derfor være å øke antall studieplasser til PPU i kunstfag.***
- ***Det bør vurderes hvordan fag fra års- og halvårsheter i praktiske og estetiske fag kan innpasses i GLU.***

5.0. Lokal gitt eksamen

I dag kan det gis lokalt gitt eksamen i fagene engelsk, fremmedspråk, naturfag, norsk, matematikk, RLE og samfunnsfag. De praktisk-estetiske fagene kan det ikke gis eksamen i. Etter vårt syn er dette en uheldig forskjellsbehandling av de praktisk-estetiske fagene, og en ordning som ytterligere bidrar til en nedprioritering av disse fagene. MFO vil hevde at ved å innføre lokalt gitt eksamen i alle fag så vil kvaliteten i undervisningen heves. Ikke minst vil vurderingskompetansen bedres betraktelig og fagenes status økes. For oss er det også viktig at eksamen gir elevene muligheten til å vise kompetansen sin, og at det er en faglig god vurdering.

Ved å innføre muligheten for lokal gitt eksamen i alle fag vil en etter vårt syn også skolen posisjon som helhetlig dannelsesinstitusjon og utdanningsinstitusjon styrkes. Viktigheten av at alle fag i grunnskolen skal ha et faglig fokus, en tydelig progresjon og at alle elever kan komme opp i alle fag, mener MFO vil øke fokuset på viktigheten av innsats og engasjement i hele skolens virksomhet, fra både elever, foreldre, lærere og skoleeier.

- ***Et vesentlig tiltak for å styrke de praktisk-estetiske fagene vil derfor være å innlemme de praktisk-estetiske fagene blant fag som kan gis til lokalt gitt eksamen.***

6.0. Kunstfaglærerløftet - en strategi for fremtidens praktisk-estetiske fag og fremtidens kulturliv

Norge har, i forhold til de fleste andre europeiske land, en kort historikk innenfor kunst- og kulturfagene. Til tross for dette har vi et rikt, variert og velfungerende kulturliv. Dette gjelder både i det profesjonelle kulturlivet, som gjennomgående er på høyt internasjonalt nivå, men også i det frivillige, lokale kulturlivet.

Grunnlaget for fremtidens kunst- og kulturliv, både det profesjonelle og det frivillige, legges tidlig. Det fleste kunstnere, og spesielt gjelder dette musikere og dansere, må starte sin opplæring tidlig, gjerne i 6- til 8-årsalderen. Det er derfor avgjørende at det finnes dyktige og kompetente lærere over hele landet, i alle kommuner, som kan lære opp, motivere og rettlede de som har vilje og talent til å lære seg et kunstfag. Ikke alle av disse vil bli profesjonelle utøvere, men mange av dem vil bli verdifulle aktører i det frivillige kulturlivet, og mange av dem vil også bli framtidens kompetente og interesserte publikum.

Dagens regjering satser stort på å gi lærere faglig påfyll. De er i gang med en av tidenes største satsinger på etter- og videreutdanning. Dette forslaget til strategi for et *Kunstfaglærerløft* skal bidra til å styrke opplæringen i de praktisk-estetiske fagene, til å styrke kunstfaglærerutdanningene og bidra til å gjøre yrket enda mer attraktivt og spennende, slik at vi kan rekruttere enda flere gode og kompetente lærere.

6.1. Kunstfagene i grunnskolen

I grunnskolen har kunstfagene; Kunst og håndverk og Musikk, relativt sett fått en mindre plass gjennom årene. Det totale antall timer i grunnskolen er blitt utvidet, men kunstfagenes timetall er ikke utvidet, derfor blir disse fagenes relative timeandel mindre i forhold til det totale antall timer. Dette har vært et gjennomgående trekk helt fra Mønsterplanen av 1974 (M74) og fram til Kunnskapsløftet. Disse to fagene utgjør 13,3 % av det totale timetallet i grunnskolen i Læreplanverket for Kunnskapsløftet (LK06), mens de i M74 tilsvarte 19,7 % av det totale timetallet.

Kunstfagene har alltid vært representert blant undervisningsfagene i grunnopplæringen, men i varierende grad når det gjelder antall og type fag, antall undervisningstimer samt lærerkompetanse. Det er også i de siste skolereformenes læreplanverk lagt vekt på å framheve den estetiske dimensjonen i alle fag. Dette aspektet er også sterkt fremhevet i Ludvigsenutvalgets rapport.

Legger vi de ulike styringsdokumentene og politiske uttalelser til grunn, synes det som om kunst- og kultur er blant de viktigste kunnskaps- og kompetansefelt for den oppvoksende slekt, som skal forme og lede morgendagens samfunn. Etter en gjennomgang av de ulike læreplanverkene, synes det også som om kunst og kultur er grunnleggende i skolens samfunnsmandat, slik dette er nedfelt i Generell del av læreplanen og i Prinsipper for opplæringen. Derfor burde dette kompetanseområdet blitt mer grunnleggende, både

gjennom kunstfagenes omfang og status og gjennom fokus på estetiske ferdigheter og arbeidsmåter.

Men innholdet i de ovennevnte delene av læreplanverket kommer ikke helt fram til elevene, og blir ikke en del av den kunnskap og kompetanse som skal gjelde alle elever i norsk skole. Skolehverdagen er mer preget av de fag der elevens kunnskap kan måles; de "nyttige" og tilsynelatende livsnødvendige fagene. Å inkludere alle, og ta vare på det helhetlige menneske har måttet vike blant annet for skolens utfordring og press for å få rangert skole-Norge blant de øverste i "Pisa- rankingen"

I forbindelse med innføring av ny og todelt grunnskolelærerutdanning i Norge fra høsten 2010, var mange bekymret for hvordan det skulle gå med de estetiske fagene/kunstfagene. Disse fagene er ikke obligatoriske og er ikke blant de såkalte basisferdighetene. Det er ressurskrevende for lærerutdanningsinstitusjonene nærmest å skulle doble sine tilbud, og så langt ser det ut til at mange av dem ikke finner plass til de estetiske fagene/kunstfagene i sine modeller. Siden en del høyskoletilbud i estetiske fag/kunsthøgskole allerede er nedlagt som følge av at disse de siste årene bare har vært obligatoriske i førskolelærerutdanningen, er det også uro knyttet til muligheten for å opprettholde gode fagmiljøer på høyskolene.

Barn og unges læring, både i og utenfor skolen, er preget av mangfold og inneholder mange dimensjoner. De gjelder fakta om natur, samfunn, kultur og miljø; tro, holdninger og følelser, og smak og estetisk opplevelse. Alle disse læringsdimensjonene er viktige i et helhetlig perspektiv, men da må de alle få en likeverdig rolle i skolesystemets bevissthet.

For å lykkes med dette må skolemyndigheter, skoleeiere, skoleledelse og lærere ha et bevisst ønske og en vilje til også å satse på kunst- og kulturfag i opplæringen. Bakgrunnen for dette må være en felles forståelse av at kunsthøgskole og estetiske læreprosesser er grunnleggende elementer i elevens identitetsskaping og helhetlige utvikling, samt opplæring til en mangfoldig kunnskap og en bred kompetanse. Dette vil heller ikke være mulig uten en offensiv satsing på høyt kvalifiserte lærere i kunstfagene, også i grunnskolen.

6.2. Kommunale kulturskoler

Norge har hatt kommunale musikkskoler fra slutten av 1960-tallet. Forsøksmusikkskolene i Trondheim, Bjugn og Sandnes var de første som i 1978 fikk statlig støtte (kr. 50.000) for å gjennomføre åpent opptak. Generell statsstøtte ble foreslått i Stortinget 1980 (Kjell Magne Bondevik, 6.2.1980) og i 1982 vedtok Stortinget en ramme på 5 mill., og alle kommunale musikkskoler ble fra da av omfattet av denne ordningen. Statsstøtten ble i 1983 utvidet til 6,5 mill. og i 1984 til 8,9 mill. Den øremerkede statsstøtten, som da var på 90 mill., ble i 2004 innlemmet i rammeoverføringene til kommunene.

5. juni 1997 ble musikk- og kulturskolene lovforankret i Norge. Stortinget vedtok i en ny paragraf, § 13-6, i Opplæringsloven:

Alle kommunar skal aleine eller i samarbeid med andre kommunar ha eit musikk- og kulturskoletilbod til barn og unge, organisert i tilknytning til skoleverket og kulturlivet elles.

Inntil da hadde 80 kommuner i Norge vært uten musikk- eller kulturskole.

I dag har i praksis alle de 428 kommunene en musikk- og kulturskoletilbud, enten alene eller som interkommunale løsninger. Kulturskolene er eid og drevet av kommunene. Derfor har kommunene selv bestemt innhold og omfang av tilbudet i sine skoler, uten nasjonale føringer. Dette har ført til at det er stor variasjon i kulturskoletilbudet omkring i landet. De vanligste fagene er musikk, dans, teater, visuelle kunsthøgskole, skapende skriving og

nysirkus, men også i enkelte kommuner kulturminnevern og husflidsteknikker. Musikk har om lag 70 % av elevene i de norske kulturskolene.

Skoleåret 2015-2016 hadde landets kulturskoler 102.000 elever, 20.000 av disse hadde to eller flere elevplasser. I følge GSI (Grunnskolen Informasjonssystem) er det 5361 ansatte i kulturskolene. Av disse arbeider 14 % i fulltidsstilling, mens 86 % har en deltidsstilling.⁶

6.3. Dyktige og kompetente kunstfaglærere - en forutsetning for vårt framtidige kulturliv.

Kulturelle ferdigheter og forståelse må i større grad inngå i den basiskompetansen som elevene skal tilegne seg gjennom grunnskoleløpet. Forskning viser at elevenes kulturelle kapital har stor innvirkning på læringsresultatene deres, og vi mener at skolen har et stort ansvar for å utligne og kompensere for elevenes ulike kulturelle ballast. Kulturell kompetanse er avgjørende for å kunne tyde og tolke et komplekst samfunn, og en betingelse for å kunne tilegne seg det mangfoldet av uttrykksformer som vi blir møtt med.

Kulturell kompetanse er ikke bare viktig for de unges orienteringsevne, men også for deres evne til kreativitet, nyskaping og idérikdom. De praktiske og estetiske fagene byr på kunst- og kulturuttrykk som vekker og forsterker følelser og fremkaller både refleksjon og spontanitet hos elevene. Kunstfagene er også en viktig arena for inkludering, der elever med behov for spesielle tilpasninger kan delta, utvikle og presentere sitt kunstneriske uttrykk i samspill med sine medelever. I kunsten er det rom for å verdsette menneskelig variasjon som en styrke og verdi som kan berike det kunstfaglige uttrykket.

Disse fagene fremmer en vesentlig læringsvilje- og motivasjon. Å praktisk mestre uttrykksformer som litteratur, musikk, drama, multimedia, foto, film, språk, dans og design forsterker elevenes evne til å kommunisere sine faglige ferdigheter, fantasi, kreativitet og forståelse, og bidrar til en kunnskapsbygging som tar utgangspunkt i elevenes egenart og mestring.

Elever som får erfare mestring vil oppleve en langt større læringsmotivasjon og selvtillit til å gå løs på vanskelige utfordringer, skolen må derfor vektlegge fag som fremmer dette i grunnopplæringen. Den praktisk-estetiske opplæringens plass i skolen må styrkes og skolen må vektlegge kulturell kompetanse som et viktig verktøy for utviklingen av elevens kritiske sans og nysgjerrige kreativitet.

Dagens elever blir framtidens kunstnere og kulturutøvere, både i det profesjonelle kulturlivet og i det frivillige og lokale kulturlivet. Og de blir framtidens publikummere og kulturkonsumenter. Da bør vi ha som mål at de blir best mulig rustet til å møte de utfordringene alle disse rollene fører med seg.

Men disse målene kan ikke nås uten at læreren besitter den nødvendige kompetanse, i både selve fagene og i den relevante didaktikken og pedagogikken.

6.4. Kunstfaglærernes kompetanse i grunnskolen i dag

I dag er det for mange lærere uten eller med for lav kompetanse i skoleverket. Kun tre av fem lærere som underviser i musikk på grunnskolen har faglig fordypning, to av fem har ingen faglig fordypning målt i studiepoeng. Bare en av fire musikkfaglærere har kompetanse i faget tilsvarende 60 studiepoeng eller mer. De som har fordypning i faget tilsvarende 30-59 og 1-29 studiepoeng, utgjør henholdsvis 19 og 17 prosent av de som underviser i faget.

En av fem lærere i kunst og håndverk har minst 60 studiepoeng, og like stor andel har 30-59 studiepoeng fordypning i faget. I alt har over halvparten (56 prosent) av lærere som

⁶ Tallene fra GSI er ikke korrigert for at en del lærere arbeider ved flere kulturskoler. En del lærere er derfor telt to eller flere ganger.

underviser i kunst og håndverk fordypning i faget. De kvinnelige lærerne har i større grad fordypning i faget enn de mannlige lærerne, 58 mot 45 prosent.⁷

6.5. Kulturskolelærernes kompetanse

En kulturskolelærer har typisk bakgrunn fra eget kunstfag og egen kunstfaglig utdanning. De fleste har i dag også bakgrunn fra egen tid som elev ved en kulturskole. Dette betyr at de aller fleste har bedrevet sitt fag siden tidlig i barneårene. De aller fleste utøver også sitt fag utenfor kulturskolehverdagen, enten som profesjonelle kunstnere eller som viktige bidragsytere i det lokale, frivillige kulturlivet.

Også når det gjelder den formelle bakgrunnen ser vi en helt annen kompetanseprofil blant disse lærerne. Dessverre er ikke denne gruppen inkludert i «Kompetanseprofiler i grunnskolen» - noe de burde ha vært - men det finnes tall likevel, blant annet fra Kulturskoleutvalgets rapport fra 2010⁸.

Inkludert i denne rapporten finnes en undersøkelse, der 75 % av alle kulturskolene svarte. Der oppgir 22 prosent av kulturskolelærerne at de har mastergrad eller hovedfag (300 eller 360 studiepoeng), 47 prosent har bachelorgrad (180 studiepoeng) og 17 prosent har annen relevant fagutdanning. 14 prosent oppgir å ikke ha formell kompetanse. Dette er for en stor del eldre folkemusikere, jazzmusikere og andre kunstnere innenfor sjangre der formelle utdanningstilbud har manglet før i de siste 20 til 30 årene.

Så mens bare en av fire musikk lærere og en av fem kunst- og håndverks lærere har over 60 studiepoeng, har nesten syv av ti (69 %) av kulturskolelærerne over 180 studiepoeng, og nesten ni av ti (89 %) relevant fagutdanning.

Siden mulighetene til å ta utdanning i stadig flere sjangre har blitt betydelig bedre med årene, og siden det nå er seks år siden denne undersøkelsen ble gjennomført, er det grunn til å anta tallene for kulturskolelærere nå er enda høyere.

6.7. Bruk kulturskolelærernes kompetanse

Ludvigsenutvalgets rapport anbefaler at de praktisk og estetiske fagene i skolen må styrkes, og at grunnopplæringen må gi elevene erfaringer med og muligheter for utvikling innenfor et bredt spekter av fagområder, enten de skal inn i høyere utdanning eller ut i et yrke.

Et bidrag til å styrke kompetansen i estetiske fag i grunnskolen kan være å benytte den kompetansen som kommunenes kulturskolelærere innehar.

Læreplanverket for grunnskolen appellerer til et samarbeid mellom grunnskolene og kulturskolen i fagene musikk og kunst og håndverk. Kulturskolens lærere kan være en viktig ressurs for grunnskolens undervisning gjennom f. eks. felles prosjekter og bidra til å styrke kunst- og kulturoplæringen i grunnskolen.

Statistikk fra PAI registret i 2008 viser at 15,6 % av kulturskolelærerne underviser i grunnskolen og i den videregående skole. (Tall utarbeidet av KS i rapport fra 2009). Vi regner med at prosenten er noe høyere pr dato. Det er grunn til å tro at det er disse lærerne som innehar best kompetanse og holder det høyeste nivået på undervisningen i musikkfaget og i kunst- og håndverksfaget i grunnskolen.

Men siden det ikke er et krav om PPU for å undervise i de norske kulturskolene (unntatt i Oslo kommune) er det mange kulturskolelærere som ikke har den formelle kompetansen

⁷ Lagerstrøm, Moafi og Revold: Kompetanseprofiler i grunnskolen – Hovedresultater 2013/2014, SSB-Oslo 2014.

⁸ Kulturskoleutvalget; Kulturskoleløftet – kulturskole for alle, Oslo 2010.

for å undervise i grunnskolen. Mange - både dem med og uten PPU - kvier seg også for å undervise større klasser, siden de ikke har utdanning i dette.

Kulturskolelærere ble gjennom den siste revisjonen av «Kompetanse for kvalitet - strategi for etter- og videreutdanning» inkludert i målgruppen, og kan nå på lik linje med andre lærere søke tilbud og støtte gjennom denne satsingen. Men tilbakemeldinger vi får sier at det er vanskelig, om ikke umulig, å få tilbud om PPU-utdanning gjennom denne satsingen.

Dette er uheldig. Om det er et mål å øke kompetansen blant lærerne i alle fag, er det hensiktsmessig og målrettet å tilby også målrettede PPU-utdanninger for disse lærerne. Ved å tilby PPU-utdanning til kulturskolelærere vil det i enda større grad bli mulig og mer aktuelt for kulturskolelærere å kunne ta undervisningsoppgaver i grunnskolen. Et PPU-kurs, innrettet mot denne gruppen, på f.eks. 60 studiepoeng kunne være et hensiktsmessig grep. Dette kunne både Norges musikkhøgskole og/eller andre universitet og høyskoler ta ansvar for. Og det må avsettes midler i størrelsesorden 10 millioner som spesifikt settes av til å utvikle slike videreutdanningskurs for kulturskolelærere. Ved å tilby tilpassede videreutdanningskurs til kulturskolelærere vil det i enda større grad bli mulig og mer aktuelt for kulturskolelærere å kunne ta undervisningsoppgaver i grunnskolen.

Dette har mange positive aspekter: Vi får flere høykompetente musikk- og kunst- og håndverklærere i grunnskolen, samarbeidet mellom kulturskole og grunnskole blir bedre og tettere, disse kulturskolelærerne har ofte også tett kontakt med det lokale kulturlivet og kan være et «kulturelt lim» i lokalsamfunnet, kulturskolelærerne kan få større stillinger - gjerne fulltidsstillinger - og det blir en større helhet over den kulturelle og musikalske opplæringen.

6.8. Anbefalinger:

Lærere i dagens grunnskole bør ha høy og relevant fagkompetanse. I dag stilles det i varierende grad kompetansekrav til disse yrkesutøverne. De nye lærerutdanningene har gitt vanskeligere kår for de estetiske fagene i lærerutdanningene (GLU). En bekymringsfull andel av lærerne som underviser i estetiske fag i dag har ingen faglig fordypning i fagene. For å inkludere alle elever i kunstoffagene er det også behov for faglærere som har kompetanse på å tilpasse undervisningen for alle gjennom å ta i bruk ny teknologi og metodikk.

- ***Det må innføres kompetansekrav for undervisning i kunst og håndverk og musikk for lærere som underviser i de estetiske fagene i grunnskolen. Kravet må være minst 30 studiepoeng på barnetrinnet og minst 60 studiepoeng på ungdomstrinnet.***
- ***Hver lærerutdanningsinstitusjon må styrke sin kompetanse og tilbud innen estetiske fag, og gi studentene verktøy og kunnskap som setter dem i stand til å inkludere alle elevene.***
- ***Alle studenter i grunnskolelærerutdanningene må bli kjent med hvordan de kan arbeide med estetiske læreprosesser i alle fag, og hvilke muligheter som gis med kulturskolen og den kulturelle skolesekken.***

Det finnes over 4.000 kulturskolelærere rundt om i de norske kommunene. Disse kan bli en betydelig ressurs i arbeidet med å øke andelen lærere med kompetanse i de praktisk-estetiske fagene. Men siden mange av dem ikke har utdanning i PPU, eller de har en PPU som ikke er beregnet for grunnskolens behov, må det tas helt nødvendig grep i «Kompetanse for kvalitet - strategi for etter- og videreutdanning.»

- *Det må etableres tilbud om relevante PPU-utdanninger for kulturskolelærere, som gjør dem kvalifisert til å undervise i grunnskolen.*
- *Det må avsettes midler i størrelsesorden 10 millioner til slike etter- og videreutdanningstilbud.*
- *Slike PPU-utdanninger må bli en del av de fagtilbudene det kan søkes om gjennom «Kompetanse for kvalitet - strategi for etter- og videreutdanning».*